

УДК 342.922(447)

САВЧУК Р.М.

НЕВОЛОДІННЯ МООВОЮ СУДОЧИНСТВА ЯК ПІДСТАВА ЗАЛУЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЧА ДО УЧАСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Статтю присвячено теоретико-правовій характеристиці неволодіння мовою судочинства як підстави залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві. Проаналізовано зміст неволодіння мовою судочинства, на підставі чого визначено його поняття. Обґрунтовано висновок про встановлення цієї підстави судом із залученням у разі необхідності спеціаліста-мовознавця.

Ключові слова: адміністративне судочинство, перекладач, неволодіння мовою судочинства, залучення перекладача.

Статья посвящена теоретико-правовой характеристике невладевания языком судопроизводства как основания привлечения переводчика к участию в административном судопроизводстве. Проанализировано содержание невладевания языком судопроизводства, на основании чего определено его понятие. Обоснован вывод об установлении этого основания судом с привлечением в необходимых случаях специалиста-языковеда.

Ключевые слова: административное судопроизводство, переводчик, невладевание языком судопроизводства, привлечение переводчика.

The article is devoted to theoretical and legal characterization of proceedings language non-skills as a ground to attract an interpreter to participate in the administrative proceedings. The content of proceedings language non-skills analyzed, whereby its concept defined. The conclusion about installing of this reason by the court with the assistance where appropriate of specialist linguist grounded.

Key words: administrative proceedings, interpreter, proceedings language non-skills, involving of interpreter.

Вступ. Участь перекладача в адміністративному судочинстві, з одного боку, є вагомою гарантією забезпечення прав його учасників, а з іншого – гарантією забезпечення дотримання закріплених статтею 7 КАС України принципів адміністративного судочинства. Порядок залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві визначений частиною 2 статті 68 КАС України, відповідно до якої він допускається ухвалою суду за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або призначається з ініціативи суду [1]. Водночас норми КАС України чітко не визначають підстави залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві.

Дослідженню процесуального статусу перекладача та порядку його залучення й участі в адміністративному судочинстві присвячена недостатня увага вчених. Зокрема, вказану проблематику висвітлюють у своїх працях І.А. Балюк, В.О. Коваль, О.М. Михайлов та інші вітчизняні науковці. Проте вчені не характеризують підстави, які дають змогу залучити перекладача до участі в адміністративному судочинстві.

Постановка завдання. Метою статті є теоретико-правова характеристика неволодіння мовою судочинства як підстави залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві.

Результати дослідження. Згідно зі статтею 15 КАС України мова адміністративного судочинства визначається статтею 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. № 5029-VI [1]. Частина 1 статті 14 вказаного Закону передбачає здійснення судочинства в адміністративних справах державною мовою, а у межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), що відповідає умовам частини 3 статті 8 цього Закону, – цією регіональною мовою (мовами) за згодою сторін [2]. Поряд із наведеною нормою частини 3 і 4 статті 14 вказаного Закону передбачають подання до суду письмових процесуальних документів і доказів, викладених державною мовою або регіональною мовою (мовами) з перекладом у разі необхідності на державну мову, а також забезпечують особам, що беруть участь у розгляді справи в суді, право вчиняти усні процесуальні дії рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись послугами перекладача у встановленому процесуальним

© САВЧУК Р.М. – виконуючий обов'язки директора (Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»)

законодавством порядку [2]. Комплексний аналіз норм статті 15 КАС України та частин 1, 3 і 4 статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. № 5029-VI дає змогу стверджувати, що законодавець як підставу залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві розглядає необхідність здійснення перекладу письмових процесуальних документів і доказів та усних процесуальних дій на мову судочинства. Наведений висновок підтверджується нормою частини 1 статті 68 КАС України, яка пов'язує залучення та участь перекладача в адміністративному судочинстві з необхідністю здійснення усного або письмового перекладу чи сурдоперекладу. Проте таке розуміння підстав залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві за рахунок вказівки на необхідність здійснення перекладу або сурдоперекладу є занадто широким.

Відсутність наукових напрацювань щодо визначення підстав залучення перекладача в адміністративному судочинстві зумовлює необхідність звернення до інших галузей вітчизняного процесуального права. Зокрема, вказівка на підставі залучення перекладача до участі у кримінальному судочинстві містяться у частинах 2 і 3 статті 29 КПК України, аналіз якої до їх числа дає змогу віднести 1) неволодіння учасником кримінального провадження мовою судочинства; 2) недостатнє володіння ним мовою судочинства [3]. У теорії кримінального процесу вказується позбавлення поділу учасників процесу на осіб, які не володіють та недостатньо володіють мовою судочинства, будь-якого практичного змісту, оскільки незалежно від рівня її знання повинна бути забезпечена участь перекладача [4, с. 97–98], та обґрунтовується доцільність внесення змін до частин 2 і 3 статті 29 КПК України, спрямованих на визначення єдиної підстави участі перекладача у кримінальному провадженні – неволодіння учасником кримінального провадження мовою кримінального провадження [5, с. 22]. Водночас, на відміну від КАС України, КПК України пов'язує підставу залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві не з необхідністю здійснення перекладу або сурдоперекладу, а з володінням тим або іншим учасником судочинства мовою, якою воно здійснюється, що є більш обґрунтованим.

Досліджуючи питання залучення перекладача до участі у кримінальному судочинстві, В.Т. Маляренко відзначає, що «володіти мовою» означає мати максимальний словниковий запас, бездоганно знати всі правила мови, майстерно говорити, писати і читати, тобто бути грамотною у повному розумінні цього слова людиною [6, с. 5]. Із цих позицій учасник адміністративного судочинства повинен вільно розуміти мову, якою воно здійснюється, та безперешкодно створювати нею письмові процесуальні документи і докази, що підлягають поданню до суду, і вчиняти усні процесуальні дії, визначені частиною 4 статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. № 5029-VI: робити заяви, давати показання і пояснення, заявляти клопотання і скарги, ставити запитання тощо [2]. І, навпаки, неволодіння мовою означає, що учасник адміністративного судочинства не розуміє мови, якою воно здійснюється, та не може безперешкодно реалізовувати вказані повноваження.

Поряд із вільним розумінням мови судочинства та можливістю створення за її допомогою письмових процесуальних документів і доказів та вчинення усних процесуальних дій окремі вчені пропонують додаткові критерії визначення володіння мовою судочинства. Зокрема, Є.В. Ткаченко відносить до їх числа отримання на території України середньої, професійно-технічної або вищої освіти, що підтверджується відповідним документом (атестатом, дипломом тощо) [7, с. 14]. О.П. Головинська вказує на необхідність вирішення під час визначення рівня володіння особою мовою судочинства питання про адекватне сприйняття та розуміння юридичної термінології [8, с. 53]. Водночас виділення таких критеріїв визначення володіння мовою судочинства вбачається зайвим. По-перше, відсутність в учасника адміністративного судочинства освіти сама по собі не може вказувати на неволодіння ним мовою, якою воно здійснюється. По-друге, з урахуванням норми частини 1 статті 68 КАС України перекладач залучається до участі в адміністративному судочинстві для здійснення перекладу, а не роз'яснення його учаснику юридичної термінології.

Поряд із визначенням критеріїв володіння особами мовою судочинства О. Ялова вказує на важливість для практичного застосування положень законів про мову судочинства встановлення суб'єкта чи суб'єктів визначення рівня володіння цією мовою, передбачення відповідальності таких суб'єкта чи суб'єктів за неналежне визначення рівня володіння мовою судочинства тією чи іншою особою [9, с. 266]. Як передбачає частина 2 статті 68 КАС України, перекладач допускається ухвалою суду за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або призначається з ініціативи суду [1]. Відповідно, саме суд повинен встановити, чи володіє учасник адміністративного судочинства мовою, якою воно здійснюється. Аналогічна позиція висловлюється у теорії адміністративного судочинства. Зокрема, О.М. Михайлов на основі аналізу судової практики вказує, що рівень володіння учасником процесу державною мовою має визначати адміністративний суд, адже саме на підставі ухвали суду перекладач допускається до справи або за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або призначається за ініціативи суду [10, с.11]. Питання про володіння учасником адміністративного судочинства мовою, якою воно здійснюється, вирішується судом з урахуванням особи цього учасника, рівня його розвитку та інших обставин. Так, на думку І.І. Бунової, суд повинен враховувати суб'єктивну думку самої особи щодо здатності сприймати усну чи письмову мову [11, с. 15].

Окремі вчені пропонують визнати суб'єктом визначення рівня володіння учасником судочинства мовою, якою воно здійснюється, експерта. Зокрема, О.П. Кучинська для визначення рівня

знань відповідної мови пропонує проводити мовну експертизу [12, с. 140]. І.Д. Іванюк вказує на нецільність проведення такої експертизи з огляду на відсутність методик і механізмів її проведення та можливість її використання для затягування розгляду справи [13, с. 340]. Поділяючи останній із наведених підходів, потрібно вказати, що більш обґрунтованою є позиція Т.М. Кузика і М.І. Леоненка, які вказують на доцільність залучення для вирішення цього питання спеціаліста-мовознавця [5, с. 119; 14, с. 81]. Водночас залучення спеціаліста-мовознавця повинно здійснюватися судом лише у разі необхідності (наприклад, визначення конкретного діалекту, яким володіє учасник адміністративного судочинства, тощо).

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу стверджувати, що підставою залучення перекладача до участі в адміністративному судочинстві є неволодіння тим або іншим його учасником мовою судочинства. Неволодіння мовою судочинства свідчить про нерозуміння учасником адміністративного судочинства мови, якою воно здійснюється, та неможливість безперешкодної реалізації ним процесуальних повноважень. Факт неволодіння учасником адміністративного судочинства мовою, якою воно здійснюється, підлягає встановленню судом із наданням йому повноважень щодо залучення у разі необхідності спеціаліста-мовознавця.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page>
2. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/paran92#n92>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Безруков С.И. Принципы уголовного судопроизводства: понятие, система и общая характеристика / С.И. Безруков, С.С. Безруков. – Омск: Издательство Омской академии МВД России, 2005. – 107 с.
5. Кузик Т.М. Теоретико-правові та процесуальні аспекти участі перекладача у кримінальному провадженні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Тарас Миронович Кузик. – Одеса, 2012. – 213 с.
6. Малярченко В.Т. Про державну мову та перекладача у кримінальному процесі України / В.Т. Малярченко // Голос України. – 2006. – № 175. – С. 5.
7. Ткаченко Є.В. Конституційно-правове регулювання мовних відносин: порівняльний аспект: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Є.В. Ткаченко. – Х., 2009. – 20 с.
8. Головинская Е.П. Процессуально-правовые основы деятельности переводчика по обеспечению принципа языка уголовного судопроизводства: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Е.П. Головинская. – Воронеж, 2006. – 193 с.
9. Ялова О. Деякі аспекти застосування державної мови у судочинстві України. / О. Ялова // Право України. – 2010. – № 3. – С. 266–271.
10. Михайлов О.М. Правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.М. Михайлов. – Одеса, 2015. – 22 с.
11. Бунова И.И. Критерии, определяющие степень владения участником процесса языком судопроизводства / И.И. Бунова // Российский судья. – 2010. – № 7. – С. 14–17.
12. Іванюк І.Д. Проблеми вдосконалення статусу перекладача в контексті протидії зловживання правом у кримінальному процесі України / І.Д. Іванюк // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 337–346.
13. Кучинська О.П. Перекладач у кримінальному процесі України / О.П. Кучинська // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 1 (17). – С. 139–141.
14. Леоненко М.І. Принцип національної мови у кримінальному судочинстві: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М.І. Леоненко. – Запоріжжя, 2001. – 187 с.